

שְׁמִירוֹת, שְׁלֹא שָׁלְטוּ לְרֵאוֹת, לֹא מְלֹאךְ, וְלֹא שָׂרָף, וְלֹא חֲשָׁמַל, וְלֹא עֵין נְבִיא, וְלֹא חוּזָה, דְּכַתִּיב (ישעיה סד) עֵין לֹא רֵאתָה אֱלֹהִים זּוֹלָתָךְ.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲנִי הָיִית קָמִי דְר' בְּרוּקָא, וְהָיָה אוֹמֵר, בְּדִין אֲזָכָה לְמַעַלְת גִּנַּת אֲגוּז עִם חֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא הָיָה יֹדֵעַנָּא מַאי הוּא. עַד דְּשְׁמַעְנָא לְהָא דְאָרִיב"ז, קְרִיִּיהַּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגִנְתָּא דְעֵדֶן גִּנַּת אֲגוּז, מָה הָאֲגוּז קְלִיפָה אַחַר קְלִיפָה, וּפְרִיּוֹ מִבְּפָנִים. כִּךְ עֵדֶן, עוֹלָם אַחַר עוֹלָם, וְהוּא מִבְּפָנִים.

תַּאֲנִי ר' שְׁמַעוֹן, הֲגֵן הָיָה מֵאִין נָטוּעַ. הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נָטַע אוֹתוֹ מִתַּחְתּוֹ שֶׁל עֵדֶן. דְּאִי תִימָא שְׁזָה כְּנֶגְדָּ זֶה בְּשׁוּה, אִי אֶפְשָׁר, אֲלֵא הֲגֵן בְּאֶרֶץ, וְעֵדֶן עָלָיו מִלְמַעְלָה. וּמֵאִין תִּמְצִיתוֹ שֶׁל גֵּן, מֵעֵדֶן הוּא.

אָמַר לִיָּה ר' יְהוּדָה, לְדַבְרֵיהּ, מַאי כְּתִיב (בראשית ב) וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן, הָיָה לוֹ לומר וְנָהָר יוֹרֵד מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן, דְּמִשְׁמַע דְּמִלְמַעְלָה יוֹרֵד לְמַטָּה לְגֵן. אֲלֵא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, עֵדֶן לְמַטָּה, וְעֵדֶן לְמַעְלָה. גֵּן לְמַעְלָה, גֵּן לְמַטָּה. וְשְׁנֵיהֶם מְכוּוָּנִים זֶה כְּנֶגְדָּ זֶה, וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נָטַע זֶה מִתַּחַת זֶה.

וְכִי הוּא נָטַעוּ מִמֶּשׁ, בֵּן. דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עַל שְׂאִין מִטְעוֹתָיו כְּשָׂאָר מִטְעוֹת, וְהֵם מוּבָחָרִים מִשְׂאָר מִטְעוֹת, הוּא הָיָה מִטְעַה ה', כְּמָה דְאֵתְ אָמַר, (ישעיה סא) מִטְעַה ה'

לְהִתְפַּאֵר, כְּלוּמַר לְשִׁבְתָּ, וְזֶהוּ לְהִתְפַּאֵר, כְּלוּמַר אֵין זֶה כִּי  
אִם מִטַּע ה' וְלֹא מֵאַחֵר.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִיִּדִי, עַל כָּל פְּנִימֵי מִטַּע ה' הוּא, שְׁנַטְטַע  
שָׁם כָּל עֵץ נִחְמָד לְמִרְאָה. וְהֵיאֵךְ נִטַּע. אֲלֵא  
כְּשֶׁהוֹצִיָּאָה הָאָרֶץ אֵילָנֶיהָ וּפִירוֹתֶיהָ, הוֹצִיָּאָה בְּתַחֲלָה בְּגִן  
עֵדֶן, וְאַחֵר כִּף בְּכָל הָעוֹלָם. וְהַקְדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא כְּחַר הַמְּקוֹם  
הַהוּא, וְהַכִּינוּ לְהִיּוֹת שָׁם לְעוֹלָם. וְהוּא פּוֹקֵד אוֹתוֹ, וּמִשְׁקָה  
בְּטוֹבוֹ, מֵאוֹתוֹ הַטּוֹב הַנִּשְׁפָּע מֵעֵדֶן שֶׁל מַעְלָה, הֲדָא הוּא  
דְּכַתִּיב, יִשְׁבְּעוּ עֵצֵי ה' אֲרָזֵי וְגו', אֵלוֹ אֵילָנוֹת שְׁבִיבֵן עֵדֶן.

שָׁאֵל ר' חֲנִי לְר' יְהוּדָה, תֵּאמַר שְׁבִיבֵן עֵדֶן הוּא בְּאֶרֶץ, לְמֵאי  
אֵינְעֻטְרִיךְ. אָמַר לֵיהּ, לְהִנָּאֲתִיָּה דְנִשְׁמָתָא. דְּמִקְבֵּל  
מֵהוּא עֵדֶן דְּלַעִילָא. דִּי סְלֵקָא דְעֵתְךָ דְלְכָל נִשְׁמָתָא, הָא  
תְּנִינֵן לְאִינוּן דְּלֵא יְהִיבוּ לְהוּ רְשׁוּתָא לְסְלֵקָא לְעִילָא, אֵית  
לְהוּ הִנָּאָה וְכִיסוּפָא בְּהוּא דְלִתְתָא, מִמָּה דְמִקְבֵּל מְלַעִילָא.  
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּכָל רִישׁ יִרְחָא וְיִרְחָא, סְלֵקִי לְהוּ  
לְמִתְיַבְתָּא עִילָאָה דְּלַעִילָא. הֲדָא הוּא דְכַתִּיב, (שם טו)

וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ וְגו'. וּבְהֵאֵין גִּן  
עֵדֶן דְּלִתְתָא יְתִיב אָדָם, וְשׁוּי לֵיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַהוּי  
מְדוּרִיָּה בֵּיהּ, הֲדָא הוּא דְכַתִּיב, (בראשית ב) וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת  
הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר.

רַבִּי חֵיָא וְר' יוֹסִי הוּוּ אֲזֵלִי בְּאוֹרְחָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי לְר'  
חֵיָא, הָא תְּנִינֵן בְּמִתְנִיפָא דִידֶן, דְּכָל מַה דְּעֵבִיד

קוֹדֶשׁא בְּרִיד הוּא בֵּין לְעֵילָא בֵּין לְתַתָּא, כְּלָהוּ כְּסִיפִין  
 וְשָׁקְדִין לְמַהֲדָ לְזִינְיָה, גּוּפָא אָזִיל בְּתַר זִינְיָה, לְאַרְעָא,  
 דְּאִתְנַסִּיבַת מִינָהּ. וְנִשְׁמַתָּא לִית לִיה כְּסוּפָא, אֶלָּא לְאַתְר  
 דְּאִתְנַסִּיבַת מִתְּפָן. דְּכָל מַה דְּעָבִיד, כְּסִיף בְּתַר זִינְיָה, הָדָא  
 הוּא דְכִתִּיב, (תהלים פד) גִּבְסָפָה וְגַם כְּלָתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת הַ,  
 וְלֹא לְעֵלְמָא הָדִין, כְּגוּפָא.

אָמַר לִיה ר' חֲזִיָא, אִימָא לָךְ מְלָה דְהִיא רְזָא, וְלֹא יָדְעִין בְּנֵי  
 נְשָׂא. אַרְכִּין רִישִׁיָה, וּבְכֵי וְחִיִּיד. שְׁתִּיק ר' יוֹסִי, לְבַתְר  
 אָמַר לִיה רְבִי חֲזִיָא, זְכָאִין אִינוּן צְדִיקָא, וְוִי לְהוּן  
 לְרִשִׁיעִיא. זְכָאִין אִינוּן צְדִיקָא, דְּאִתְקְרוּן חַיִּים לְעֵלְמָא  
 דְּאִתִּי. וְכִי בְדִיל דְנִשְׁמַתָּא קִימָא בְּקִיּוּמָהּ, אִינוּן קִימִין,  
 וְגוּפָא מְתַרְקַב בְּאַרְעָא, אִף עַל גַּב דְּהוּא שְׁלִים זְכָאִי. וְהִתְנַן,  
 דְּתִדִּיר נִשְׁמַתָּא בְּקִיּוּמָא קִימָא.

אֶלָּא הֲכִי אִתְגַּזֵּר, דְּכַד אִתְפַּטֵּר צְדִיקָא מִעֵלְמָא דִּין, זְמִין  
 לִיה קוֹדֶשׁא בְּרִיד הוּא גּוּפָא אַחְרָא, זְכָאָה וְטַב, דְּלֹא  
 לְהוּי כְּהִאי זוּהָמָא וְלִכְלוּכָא דְגּוּפָא דִּין, וּמְעִיל בֵּיה הִהוּא  
 נִשְׁמַתָּא קִדִּישָׁא, וְהוּא אֲשֵׁרִי לִיה בְּקִיּוּמִיָה, בְּהִהוּא גּוּפָא,  
 כְּהִאי גְּנָתָא דְעֵדֵן דְלִתְתָא, וְהִהוּא לְהוּי לֹון עֵלְמָא אַחְרָא,  
 עֵלְמָא דְאִתִּי.

וּבְכָל רִישׁ יְרֻחָא וְיְרֻחָא, נְפָקִין, וְחֹזֵן חֲזִיבְיָא דְמִטְרִדִין לֹון  
 בְּגִיָהֶנּם, הָדָא הוּא דְכִתִּיב, (ישעיה סו) וַיֵּצְאוּ וַרְאוּ  
 בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בֵּי. מֵאִיזָה מְקוּם יֵצְאוּ. תָּאנִי רְבִי

בֹּא, מִגֵּן עֵדֶן שֶׁל מִטָּה. וְלָמָּה, לְרֵאוֹת לְרֹשָׁעִים. וְקוֹדֵשׁ אֲבֹתָי הוּא, סָלִיק לֹוֹן לְמַתִּיבְתָא דְרִקִיעָא, בְּכָל שַׁבְתָּא וְשַׁבְתָּא, וּבְכָל רֵישׁ יְרֵחָא וְיֵרֵחָא, הָדָא הוּא דְכְתִיב וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה, וְכֵד אֲתֵי צַפְרָא, מְחַדָּשׁ לֹוֹן נִשְׁמַתִּיהוּ, הָדָא הוּא דְכְתִיב, (אִיכָה ג) חֲדָשִׁים לְבַקְרִים רַבָּה אֲמוֹנְתָךְ. ר' יֶצְחָק אָמַר אֲפִילוּ לְכָל אָדָם נָמִי. בְּהֵאֵי עֲלָמָא נָאִים בְּשִׁינְתִּיהָ, בְּכָל לַיְלָה, וְסָלְקָא נִשְׁמַתָּא לְעֵילָא, וְאַשְׁתַּכַּחַת בְּכַמָּה חֵיּוּבִין קַמִּי קוֹדֵשׁ אֲבֹתָי הוּא. וּמְהֵימְנוּתָא רַבָּה, דְקוֹדֵשׁ אֲבֹתָי הוּא אַחֲזֵר לָהּ לְגוֹפָא, וּמְחַדָּשׁ לָהּ קוֹדֵשׁ אֲבֹתָי הוּא. וְלָמָּה, רַבָּה אֲמוֹנְתָךְ. מִפְּנֵי שְׂרַבָּה אֲמוֹנְתָךְ.

מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, הַמַּתְחִיב בְּמִמּוֹן לְחֲבִירוֹ, וְחֲבִירוֹ מוֹצִיא לוֹ מַה שְׁיַחְזִיק בְּיָדוֹ, אָסוּר לוֹ לְהַחְזִיק בּוֹ, עַד שְׁיַתְּנֵהוּ לוֹ חֲבִירוֹ, וְאֲפִילוּ שְׁיַתְּנֵהוּ לוֹ בִּי דִינָא, הָדָא הוּא דְכְתִיב, (שְׁמוֹת כב) אִם חָבַל תַּחְבֹּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ.

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימּוֹן אָמַר, (בְּרֵאשִׁית ה) וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר, בְּכָלֵל. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, (שם) וַיִּנְיַחְהוּ בֶּן עֵדֶן לְעֵבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ. וְכִי מֵאֵי עֲבוּדָה הָכָא. אֵלָא עֲבוּדַת הַנְּשֻׁמָּה, לְהַשְׁלִים לָהּ בְּתַשְׁלוּמֶיהָ, מַה שֶּׁלֹּא הִשְׁלִימָה בְּזֵה הָעוֹלָם.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, הַנִּיחַת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן

בְּגֵן עֵדֶן, וְנָתַן לוֹ תוֹרָתוֹ, לְעִבּוֹד בָּהּ, וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיהָ.  
 הָדָא הוּא דְכְּתִיב, (שם) וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן. וְכְּתִיב (משלי א)  
 עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,  
 בְּשִׂיחֶיהָ לוֹ לְאָדָם הַנָּאֵה בְּגֵן זֶה, יַעֲסוֹק בָּהּ וַיִּשְׁמֹר אוֹתָהּ.  
 וּמִפְּנֵי הָעֵדוּנִין וְהַנְּאוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ לְאָדָם שָׁם, לֹא שָׁמַר תּוֹרָתוֹ,  
 עַד שֶׁנִּגְרָשׁהוּ מִשָּׁם.

רַבִּי אָבָא בְּשֵׁם ר' חִזְיָא אָמַר, עֵץ מִמֶּשׁ הָיָה, וְהָיוּ שְׁנַיִם,  
 הָאֶחָד הַנּוֹתֵן חַיִּים לְאָדָם. וְהָאֶחָד שֶׁהָאוֹכְלוֹ יִדַע הַטּוֹב  
 וְהָרַע. לְדַעַת הַדֶּרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, שְׂיוֹכֵשֶׁר הָאָדָם. וְהַדֶּרֶךְ  
 הָרַע, שִׁיתְקַלְקַל בָּהּ הָאָדָם. וְלִפְיֶכָךְ צִוְּהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא  
 שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ, פֶּן יִדְחָה הַטּוֹב, וַיִּחְזִיק בְּרַע.

וְעַל כֵּן נֶאֱמַר מִכָּל עֵץ הַגֵּן אֲכַל תֹּאכַל, זֶהוּ עֵץ הַחַיִּים, שֶׁהָיָה  
 לוֹ לְאָדָם לְאֲכֹל מִמֶּנּוּ. וְהוּא לֹא הָטָא אֶלָּא בְּעֵץ הַדַּעַת  
 טוֹב וְרַע, שֶׁנִּצְטַטְּוּהָ שְׁלֹא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ. הָדָא הוּא דְכְּתִיב,  
 (בראשית ב) וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם  
 אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת.

מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, גִּזְיָרָה נִגְזְרָה עַל אָדָם, קוֹדֵם, לְמוֹת,  
 עַל שֶׁנִּלְקַח מִן הָאָדָמָה. מִשְׁמַע דְּכְּתִיב, בְּיוֹם אֲכַלְךָ  
 מִמֶּנּוּ. מְלַמֵּד שֶׁאֵלְמָלִי לֹא הָטָא, הָיוּ לוֹ חַיִּים אַרְוֹפִים, כִּיּוֹן  
 שֶׁחָטָא, הוּא הָעוֹנֵשׁ, שֶׁיִּקְצַר יָמָיו, וַיָּמוּת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. לְאַחַר  
 שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, נָתַן לוֹ יוֹמוֹ דְּקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, שֶׁהוּא  
 אֶלְף שָׁנָה.

וְזוֹ רֵאִיָּה שֶׁהַגְּזֵרָה הֵיְתֵה קוֹדֵם לְמוֹת, שְׁאֵלְמָלָא כְּדִ, כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה הָיָה לוֹ לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה. אֶלָּא אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן, עָשָׂה תְּשׁוּבָה וּבִטֵּל הַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה עָלָיו, בְּיוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ, וְהֶאֱרִיךְ לוֹ יָמִים שְׁנַתֵּן לוֹ יוֹמוֹ.

רַבִּי בְרוּקָא אָמַר, הוּא נִצְטָוָה עַל הַשֵּׁם, וְחָטָא בַּשֵּׁם. נִצְטָוָה עַל הַשֵּׁם, זֶהוּ הַשֵּׁם הַמְּיוֹחָד, דְּכָתִיב וְעֵץ הַחַיִּים וְגו'. וְהוּא חָטָא בַּשֵּׁם, זֶהוּ שֵׁם הַמְּשׁוֹתֵף, דְּכָתִיב וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע.

אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, וּמָה הַמְּקָרִיב קָרְבָן לְשֵׁם זֶה, אָמְרָה תּוֹרָה (שְׁמוֹת כב) זֹבַח לְאֱלֹהִים יִחָרֵם. הַמְּחַלֵּף שְׁמוֹ הַמְּיוֹחָד בְּשִׁבְלֵוֹ, עַל אַחַת כַּפָּה וְכַפָּה.

וְחָטָא בַּשֵּׁם מְנָא לָן. אָמַר רַבִּי בְרוּקָא דְּכָתִיב (בראשית א) "וַתִּקַּח "מִפְּרִי"ו "וַתֹּאכֵל", שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, דּוֹנְמַת הַפְּרִי הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ. אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, לְפִיכָךְ כִּנְיָה כָּל הָעֵנָן בְּאֵלוֹ אֵילָנֵי גֵן עֵדֵן.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, חֲזִינָן דִּהָא תַּלְתָּ מִן חֲבַרְיָא, עַל דָּא אַתְּעָנְשׁוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הָא דְאָמַר רַבִּי בְרוּקָא אֵין לְהַרְהִיר עוֹד בְּפִרְשָׁה, דְאֵנָּא כְּהַאי גְּוֹנָא שְׂמַעְנָא מֵאַבּוּי, וּכְעַן אֲדַבְרֵנָּא, וּמִכָּאן צָרִיךְ דְּרַשָּׁה.

(שם א) וְהִנְחַשׁ הָיִ"ה עֲרוּם מְכַל חַיִּת הַשָּׂדֶה. תָּאנִי ר' יוֹסִי, זֶהוּ יֵצֵר הָרָע, שֶׁהוּא הַנְּחָשׁ הַמְּסִית לְבַנֵּי אָדָם. וְלָמָּה נִקְרָא נְחָשׁ. מָה הַנְּחָשׁ הוֹלֵךְ עַקְלָתוֹן, וְאֵינּוּ הוֹלֵךְ בְּדַרְךָ

יִשְׂרָאֵל. כִּי יַעַר הָרֶעַ, מִשְׁטִין לְאָדָם בְּדֶרֶךְ רָע, וְלֹא בְּדֶרֶךְ  
יִשְׂרָאֵל.

תֵּאֵנִי ר' יוֹסִי, מֵאֵי הִזָּה עָרוֹם מִכָּל חַיֵּת הַשָּׂדֶה, פִּקַּח מֵאוֹתוֹ  
נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּגּוֹף, וְהוּא הִזָּה הַמַּסִּית לְאָדָם, עַד

שֶׁנִּגְרַשׁ מִהֵנָּה גַּן עֵדֶן.

תֵּנֵן הָתָם, אָמַר ר"י בֶּן רַבִּי סִימוֹן, אֲשַׁנְּחֶנָּה בְּהַאי מְלָה  
דְּאָמַר רַבִּי בְרוּקַא, וְשִׂאִיל לֵיהּ, וְאֲשַׁבְּחֶנָּה דְּעֵיקַר  
קַבְלָה הָוָה בִּידוּי. וְהִכִּי אֲתַגְזֹר בְּסַפְרָא קַדְמָאָה, דְּמִתְנִיתָא  
דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, הִנְחָשׁ בְּשֵׁה־שִׂיא לְאִשָּׁה, מַה כְּתִיב. (שם)  
וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב. מֵאֵי כִּי טוֹב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר  
בְּרַ שְׁלוֹם, הַסְּכִימָה בְּדַעְתָּה כִּי הוּא טוֹב, שְׁנַאֲמַר (תהלים קלה)  
כִּי טוֹב ה' (שם קו) הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב. וְכִי תֵאָוֶה הוּא לְעֵינֵינוּ,  
שֶׁהִיא הַתֵּאָוֶה שְׁמֵתָאוּיִם עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, לְדַעַת  
וְלַהֲשִׁיג, מִיָּד וְתַקַּח מִפְּרִיו וְתֹאכַל.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲחֻלְפָא שׁוֹלְטָנָא בְּפוֹלְחָנָא. אָמַר רַבִּי  
אֶלְעָזָר, כְּדָבָר אַחַר (שמות כג) אֵל תִּמְרָ בּוֹ, אֵל תִּמְיֶרְנִי  
בּוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא אָמִינָא דְלִית לְהִרְהַר עוֹד בְּפִרְשָׁה  
דִּי בְּהָא דְאָמַר רַבִּי בְרוּקַא בְּרִישׁ פְּרֻשָׁתָא, וְלֹא אֲעֻמְרִיךְ  
יְתִיר אֶלְא דְרֻשָׁא. אָמַר רַבִּי יַעֲזֶק, מֵאֵי (בראשית ג) וַיִּתְּפְרוּ  
עֲלֶיהָ תֵאָוֶה, מִתְרַגְּס רַב נַחְמָן בְּרַ אַחָא וְחֵבְרוֹ, תַּסְקוּפִי  
מִלִּין.

(שם) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים וְגו'. אָמַר רַבִּי פְּנִיחָס, וְמָה קוֹזְדִיטָא דְאַהֲרֹנָא בְּעֵינַי רוח הַיּוֹם. תִּנּוּן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֲמִיטוֹן בְּבִהֲרוּתָא, לְדָא דְאַמְרוֹן, לְמָה הוּא דוּמָה אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְעַפּוֹרָא דְאַזְלוּת, כַּד נִפְקַת מִקִּינָה, וְלֹא אֲשַׁכַּחַת מֵאֵן דְאַכְנִישׁ לָהּ. כַּד הוּא הָאָדָם, כִּיּוֹן שְׁהַנְשַׁמָּה יוֹעָאָה, שׁוּב אֵינּוּ יוֹדַע, וּמִכִּין לְהַגּוֹף. פֶּר הַהוּא גּוּפָא, מְנַהֲרוּ טוּבָא דְאִיזְדַּמֵּן לִיה לְאַשְׁתַּעֲשַׁעָא בְּגַנְתָּא דְעֵדוּן.

אָמַר רַבִּי אַבָּא, מִתְהַלְלֵךְ, מְהַלְלֵךְ הָוּה לִיה לְמִימַר, מַהוּ מִתְהַלְלֵךְ. אָמַר רַבִּי בָּא, וְכִי חוֹשְׁבִין בְּנֵי אָדָם שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה. תָּא שְׁמַע, דְכְּתִיב אֶת קוֹל, הוּא דְכְּתִיב בִּיה, (שְׁמוֹת ט) וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל. וְכֵן (יחזקאל א) וַיְהִי קוֹל מֵעַל לְרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם. אָמַר רַב חֲסֵדָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קוֹל כְּתִיב, מִתְהַלְלֵךְ לְרוּחַ, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (שם לו) וַיְהִי קוֹל כְּהַנְבְּאֵי וְהִנֵּה רַעַשׁ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָאֵי, וְהָא ר' יְהוּדָה חֲבֵרִינוּ אָמַר, דְכָאן צָרִיךְ דְרִשָּׂא, וְאַתֶּם אוֹמְרִים מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה. אָמַר רַבִּי אֶלְפִסְבִּינְדָרִי, יִתִּיר מַעוּבָדָא דְמְרַכְבָּה הוּא, דְהָא רִזִּין עִילָאִין אֵינּוּ חֲזִינְן דְאַתְנַלְיִין הָבָא.

תִּנּוּ רַבָּנָן, בְּשַׁחְלָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי. עָאלוּ קַמִּיה ר' פְּנִיחָס, וְר' חֲזִיָא, וְר' אַבְהוּ. אָמְרוּ לוֹ, מֵאֵן דְהוּא קִינָמָא דְעֵלְמָא, שְׁכִיב. אָמַר לוֹן, לָא בִי דִינָא דְלַעִילָא מְעִינִין



בְּדִינָאֵי, דְּהָא אָנָּא חֲזָאֵי דְלִית אָנָּא מְתִיבָה לְמַלְאָכָא  
וּלְדִינָא דְלַעֲיָלָא. וְאָנָּא לָאו כְּשִׂאָר בְּנֵי נָשָׂא.

אָלָא הָאֵי דִינָא דִילֵי, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דִינִיָּה, וְלָא בִי  
דִינִיָּה. וְהִינֵנו דְאָמַר דְּוֹד, בְּבַעוּתִיָּה קַמִּיָּה (תהלים מג)  
שְׁפִטְנֵי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבֵי. וְכֵן שְׁלֵמָה אָמַר, (מלכים א ח)  
לַעֲשׂוֹת מִשְׁפֵּט עֲבָדוֹ, הוּא בְּלַחֲדוּי, וְלָא אַחֲרָן.

דְּהָא תְּנִינָן, כְּשִׂהָאָדָם הוּא שׁוֹכֵב, בִּי דִינָא דְלַעֲיָלָא  
מִסְתַּכְּלִין בְּדִינֵנוֹ, אֵית מְנַהוֹן דְּנִטְאֵן לְכַף זְכוּת,  
דְּאַחֲזִיזִין זְכוּתָא דְבַר נָשׁ, וְאֵית מְנַהוֹן דְּנִטְאֵן לְכַף חוּבָה,  
דְּאַחֲזִיזִין חוּבָה דְבַר נָשׁ. וְנִפְיָק אִינִישׁ מִן דִּינָא, כְּמָה דְהוּא  
בְּעֵי.

אָבֵל מֵאֵן דְּדָאִין לִיה מְלָכָא עֵילָאָה, דְשִׁלִּיט עַל כּוּלָא, הוּא  
טַב, וְלָא יָכִיל אִינִישׁ לְמַהוּי בְּהוּא דִינָא, בַּר טַב.  
מֵאֵי טַעְמָא, דְּהָא תְּנִינָן, מְכִילוֹי דְמְלָכָא עֵילָאָה, נָטִי  
לְזְכוּתָא תְּדִיר, וְהוּא כּוּלִיָּה עַד רַחֲמָנוּתָא, וּבְיָדוֹ לְשַׁבְּקָא  
לְחַטָּאִין וְחוּבִין, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (תהלים קל) בִּי עֲמָד  
הַסְּלִיחָה וְגוֹ, וְלָא עִם אַחַר.

וּבְגִין כְּךָ בְּעֵינָא קַמִּיָּה דְהוּא יָדִין דִּינָאֵי, וְאָנָּא אָעִיל תְּלִיסַר  
אַבְבֵי לְעֵלְמָא דְאַתִּי, דְלָא אַעְבְּרוּ לֹון בַּר אַבְהָתָא,  
וְלָא יְהָא מֵאֵן דִּימְחֵי בְּיָדֵי, וְעוּד דְלָא אַתְבַּע רְשׁוּתָא מְנַהוֹן.  
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן מְלָה, וְחֲמוֹן בִּי מְרַעִיָּה, דְלָא הָוָה הוּא תַמָּן.  
תְּוֹוְהוּ, וְלָא הָוָה יָכִיל חַד מְנַהוֹן לְמַלְלָא בְּפוּמִיָּה,

מִדְּחִילוֹ רָבָה דִּהְיוּ עֲלֵיהוֹן. עַד דִּהְיוּ יְתֵבֵי, סָלִיק לֹון רִיחִין  
 דְּבוֹסְמֵי סְגִיאיִן, וְכָל חַד וְחַד מְנַהוֹן אֲתֵיִשֶׁר חִילִיָּה, עַד  
 דִּחְמוּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְהוּא מְמַלֵּל מְלִין, וְלֹא הוּא חֲמָאן אַחֲרָן  
 בַּר מִינִיָּה.

לְבַתֵּר עֵידוֹן, אָמַר לֹון רַבִּי שְׁמַעוֹן, חֲמִיתוֹן מִיְדֵי. אָמַר לִיָּה  
 ר' פִּנְחָס, לָא, אֲלֵא פּוֹלְנָא תְּוּוּהִין עַל דְּלֹא חֲמִינָא לָךְ  
 בְּבִי מְרַעַד, זְמַן רַב, וְכַד חֲמִינָא לָךְ סָלִיק לָךְ רִיחִין דְּבוֹסְמִין  
 דְּגִנְתָּא דְּעֵדוֹן, וְשְׁמַעְנָא קִלְךְ מְמַלֵּל, וְלֹא יִדְעָנָא מָאן מְמַלֵּל  
 עִמָּךְ.

אָמַר לֹון, וְלֹא שְׁמַעְתוֹן מְלָה אוֹחֲרָנָא בַּר מְדִיְדֵי. אָמְרוּ לָאוּ.  
 אָמַר לֹון, לִית אַתוֹן חֲזִיִּין לְמַחְמֵי סְבַר עֲתִיק יוֹמִין.  
 אָמַר לֹון, אֵימָא לְכוּ מְלָה, תְּוּוּהִנָּא עַל ר' פִּנְחָס, דְּלֹא חֲמָא.  
 דֵּאנָא חֲמִית לִיָּה כְּעַן בְּהוּא עֲלָמָא, לְתַתָּא מְרַבִּי  
 אֲלַעְזָר בְּרִי.

וּכְעַן שְׁדָרוּ בְּדִילֵי מְלַעֲיָלָא, וְאַחֲזִין לִי אַתְרָא דְּעַדִּיקָא  
 לְעֲלָמָא דְּאַתִּי, וְלֹא אֲתֵיִשֶׁר בְּלַפְּאֵי דּוּכְתָאֵי, בַּר עַם  
 אַחֲזִיהַּ הַשִּׁילוֹנִי. וּבְרִירָנָא דּוּכְתָאֵי, וְאַתִּינָא, וְאַתּוּ עַמֵּי תִלַּת  
 מָאָה נְשַׁמְתִּין דְּעַדִּיקָא, וְעֵילָא מְנַהוֹן אָדָם הָרֵאשׁוֹן, דִּהוּא  
 יְתִיב גַּבְאֵי, וְהוּא הוּא מְמַלֵּל עַמֵּי. וּכְעַי, דְּלֹא יִתְגַּלִּי חוּבִיָּה  
 לְכָל עֲלָמָא. בַּר הוּא דְּאַמְרָה אוֹרִיָּתָא בְּגִינִיָּה, וְאַתְכִּפְּסִי  
 בְּהוּא אֵילָנָא דְּגִנְתָּא דְּעֵדוֹן.

וְאַמִּינָא לִיָּה אָנָא דְּהָא חֲבַרְיָא גְלוּ. אָמַר הוּא דְּגְלוּ

חֲבֵרֵיָא בִּינֵיהוּ טַב וְשָׁפִיר, אֲבָל לְשָׂאָר בְּנֵי  
עֲלָמָא לָא. מַאי טַעְמָא, דְּחָס קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַל יְקָרִיָה,  
וְלָא בָּעָא לְפָרְסוּמֵי חוּבִיָה, אֲלָא בְּהוּא אִילָנָא דְאָמַר  
דְּאֲכַל מִנֵּיהּ.

וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא גְּלִי לִי בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְלַחֲבֵרֵיָא,  
דְּלִישְׁתָּעוּ אֵינוּן בִּינֵיהוּ, וְלָא לְדַרְדְּקֵי דְחֲבֵרֵיָא,  
וְלֵאֵינוּן דִּייתוֹן לְעֲלָמָא. דְּהוּא מְלָה דְלָא יָדְעֵי כָּל אֵינְשֵׁי,  
וְטַעֲיִין בִּיהּ, לָאוּ מְשׁוּם חוּבְתָא דְחַב, אֲלָא מְשׁוּם יְקָרָא  
דְּשָׂמָא עִילָאָה, דְּבְנֵי נָשָׂא לָא זְהִירִין בִּיהּ, וּכְתִיב זֶה שְׁמִי  
לְעוֹלָם. וְיִיתוֹן לְמִשְׁאֵל מַה דְלָא צְרִיכֵי לוֹן.

וְהֵינּוּ דְכְתִיב, (שמות יט) פֶּן יִהְרָסוּ אֵל ה' לְרֵאוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ  
רַב, מַאי וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב. הָכִי גְזַרְנָא, הַאי חֲבֵרָא  
דְאֹרֵי שָׂמָא קְדִישָׁא לְכוּלָא, הוּא נָפִיל וְנִתְפַּס בְּהוּא  
חוּבָא, יִתִיר מִנֵּיהוּ, דְכְתִיב וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב, הָרַב נוֹפֵל  
וְנִתְפַּס בְּאוֹתוֹ עוֹן.

קָרִיב לְגַבִּיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִיָה, אָמַר לִיה אָבָא, מָה אָנָּא  
הָתָם. אָמַר לִיה זַכָּאָה חוּלְקֵי בְרִי, זְמַן סִגֵּי יְהֵא דְלָא  
תִּתְקַבֵּר גַּבְאֵי, אֲבָל בְּהוּא עֲלָמָא, דְּיִתְקַבֵּר דִּידִי וְדִידֵךְ  
בְּרִירָנָא. זַכָּאִין אֵינוּן צְדִיקָא, דְּזַמִּינִין אֵינוּן לְמִשְׁבְּחֵי  
לְמֵאֲרֵי עֲלָמָא, כְּאֵינוּן מְלָאכִין שְׁמִשִּׁין דְקַמִּיָה, הִדָּא הוּא  
דְכְתִיב, (תהלים קמ) אַךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת

פְּנִיךָ.

רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב הוֹנָא אָמַר, בֵּינָן שְׁחָטָא אָדָם, וְגִזְרוּ עָלָיו  
 אוֹתָן הַגִּזְרוֹת, גִּרְשָׁהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאוֹתָן  
 הַהֲנָאוֹת וְהַעֲדוּנֵין שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵדָן, וּמִיָּגָה שׁוֹמְרִים לְשַׁעְרֵי גֵן  
 עֵדֶן. וּמִי הֵם, הֵם הַכְּרוּבִים. הֵדָא הוּא דְכַתִּיב, (בראשית א)  
 וַיִּשְׁכַּן מִקְדָּם לְגֵן עֵדֶן אֶת הַכְּרוּבִים וְאֶת לֶהֱט הַחֶרֶב  
 הַמַּתְהַפֶּכֶת. כִּדִּי לְשָׁמֹר אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ וְהַפֶּתַח.

שָׂאוּ נְגִזָר, שְׁלֵא יְהֵא רְשׁוֹת לְכָל אָדָם מִכָּאן וְאֵילָךְ, לְהַכְנִים  
 שָׁם, זוּלְתֵי הַנְּשָׁמוֹת הַצְּרוּפוֹת עַל יְדֵי הַכְּרוּבִים תְּחִלָּה.  
 אִם רוֹאִים שֶׁהֵיא רְאוּיָה לִיכְנִים, תְּכַנִּים. וְאִם לֹא, דוֹחִים  
 אוֹתָהּ לַחוּץ, וְתִשְׁרַף בְּאוֹתוֹ הַלֶּהֶב, אוֹ תִקְבַּל עוֹנְשָׁהּ.

וְתֵאנָא, כְּנִגְדָם הָיוּ בַּמְקָדָשׁ, כְּשֶׁנְּכַנְס הַכֹּהֵן לְפָנָי וּלְפָנָים.  
 דְתֵנִיָא, אָמַר רַבִּי אֲבָא אַר"י בְּשֵׁם רַב הוֹנָא, לְפָנָי  
 וּלְפָנָים הוּא דוֹגְמָתוֹ שֶׁל גֵן עֵדֶן. וּכְשֶׁנְּכַנְס הַכֹּהֵן לְשָׁם, נְכַנְס  
 בְּנִשְׁמָה, וְלֹא בְּגוּף. בְּאִמָּה, בְּיִרְאָה, בְּרִתְתָּ, בְּזִיעַ, בְּנִקְיוֹת,  
 בְּטַהָרָה. וְהַכְּרוּבִים עוֹמְדִים שָׁם שׁוֹמְרִים, כְּדוֹגְמַת אוֹתָם  
 הַכְּרוּבִים הָעוֹמְדִים בְּשַׁעְרֵי גֵן עֵדֶן.

זְכָה הַכֹּהֵן, נְכַנְס שָׁם בְּשָׁלוֹם, וַיּוֹצֵא בְּשָׁלוֹם. לֹא זְכָה, מִבֵּין  
 ב' הַכְּרוּבִים יוֹצֵא לֶהֱב, וַיִּשְׁרַף וַיָּמוֹת בְּפָנָים. אָמַר רַבִּי  
 יְהוּדָה, אֲשַׁרֵּי הַזְּכָה לְעֵבוֹר מֵהֶם בְּשָׁלוֹם. אָמַר רַבִּי פְּרַחְיָה,  
 אֵין לָךְ בְּעוֹלָם דְּבַר שְׂאִין בּוֹ מַעְלָה כְּדוֹגְמָתוֹ.

הַנְּחַשׁ שֶׁהַעֲרִים לְחוּהָ, הוּא דְבַר נוֹפֵל עַל הַלְּשׁוֹן. אָמַר רַב  
 יוֹסֵף, הֵיאֵךְ, אָמַר לֵיהּ, כְּתִרְגוּמוֹ, נְחַשׁ חִיּוּיָא הוּא,

חַוִּיָּא זָכַר, וְהִיא חַוָּה, נִקְבָּה. דְּבַר נּוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן. כְּדוּנְמָתוֹ  
(במדבר כא) נִחַשׁ נִחְשָׁת, דְּבַר נּוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, וְהָא כְּתִיב (בראשית ג) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ  
חַוָּה כִּי הִיא הָיְתָה אִם כָּל חַי. אָמַר לִיה ר' פְּרַחְיָה,  
קָרָא לָהּ עַל שֵׁם הָעֵתִיד, הִנֵּה לּוֹ לְקָרוּא אוֹתָהּ חַוָּה, עַל שֵׁם  
חַי, וְנִקְרָאָה עַל שֵׁם הָעֵתִיד חַוָּה, דְּעֵתִיד חַיּוּיָה לְמַסְטִי  
לְחַוָּה.

(שם) הוּא יְשׁוּפְדָּ רֵאשׁ. אָמַר ר"י, כֶּד דְּרַבּוּ שֶׁל נִחַשׁ, אִין  
הַקְשָׁה שֶׁלּוֹ מֵאָדָם, אֵלָא בְּרֵאשׁ. וְאִין הַנְּשִׁיבָה  
מֵהַנְּחַשׁ לְאָדָם, אֵלָא בְּעֵקֶב. אָמַר רַבִּי יֶעֱחֵק בַּר רַבִּי יוֹסִי  
לְמַאן דְּאָמַר דְּיַצֵּר הָרַע הוּא, מֵאִי נִימָא בְּהַאי פְּסוּקָא.

אָמַר לּוֹ ר' יוֹסִי, מְלַמֵּד שְׂאִין הִרְיָגָה לְנִחַשׁ אֵלָא בְּרֵאשׁ. וּמִי  
הוּא הָרֵאשׁ. זֶה רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה. וְאִין הַנְּחַשׁ הוּא הוֹרַג  
לְאָדָם, אֵלָא בְּעֵקֶב, כְּשֶׁעוֹשָׂה לּוֹ מַעֲשָׂה עֲבִירוֹת, וְדַשׁ בָּהֶם  
בְּעֵקֶב, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב, (תהלים מט) עֵוֹן עֵקֶבִי יְסוּבְנִי.

אָמַר רַבִּי יֶעֱחֵק מֵהֶבֶא, (ישעיה ה) הוּי מוֹשְׁבֵי הָעֵוֹן כְּחַבְלֵי  
הַשָּׂוּא וְכַעֲבוֹת הָעֵגְלָה חֲטָאָה. כְּלוּמַר, עוֹשָׂה עֲבִירוֹת  
וְדַשׁ בָּהֶם בְּעֵקֶב, שְׁחוּשְׁב שְׂאִינָם כְּלוּם, כְּמוֹ חַבְלֵי הַשָּׂוּא,  
שְׂאוּרַג הָעֶפְכֵישׁ. וְלֵאחַר כֵּן הֵם כַּעֲבוֹת הָעֵגְלָה חֲטָאָה,  
חֲזָקִים וְקָשִׁים, עַד שְׁנַאֲסָפִים כָּלָם וְהוֹרְגִים לְאָדָם, וְכֵן הוּא  
אוֹמַר וְאִתָּה תִּשׁוּפְנּוּ עֵקֶב, בְּאוֹתוֹ עֵוֹן הָעֵקֶב הוֹרַג יַצֵּר הָרַע  
לְאָדָם.

אָמַר ר' יִצְחָק, בֵּא וּרְאֵה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ כָּךְ נְדוּנָו. הִנָּחֵשׁ  
בְּתַחֲלָה, אַחֲרֵי הָאִשָּׁה, וְאַחֲרֵי הָאָדָם. הֵינּוּ דְכִתְיֵב  
(בראשית ג) וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִיִּדִי, אִם אָדָם הָטָא, אָדָמָה מַה הָטָאָה.  
אֲלֵא אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִיִּדִי, כְּשֶׁנִּבְרָא הָאָדָם,  
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הָיוּ עֵדִים. מִלְּמַד שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָשָׂה  
אוֹתָם עֵדִים, עַל מַה שִּׁיעָשָׂה הָאָדָם, שֶׁלֹּא יֵאמַר מִי רוֹאֵנִי.  
וְאוֹתָם הָעֵדִים מְפָרְסְמִין חֲטָאֵיו, הֲדָא הוּא דְכִתְיֵב, (איוב כ)  
יִגְלוּ שָׁמַיִם עוֹנוֹ וְאָרֶץ מִתְקוֹמָמָה לוֹ.

וְתַנָּא, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁעָבַר אָדָם, הַשָּׁמַיִם הִחֲשִׁיכוּ אוֹרָם,  
וְהָאָרֶץ לֹא יָדָעָה מַה לַּעֲשׂוֹת, עַד שֶׁבָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ  
הוּא וְקָלַל אוֹתָהּ, עַל שֶׁהִתְעַבְּבָה בְּעֵדוּתָהּ, שֶׁלֹּא תוֹסִיף תֵּת  
כֹּחָהּ לְזִרוּעַ וְלִקְצוֹר כְּבִרְאשׁוֹנָהּ, וְעַמְדָה בְּקַלְלוֹתֶיהָ, עַד  
שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְנִתְפַסֵּס הָעוֹלָם.

ר"נ אָמַר, עַד שֶׁבָּא נֹחַ, דְכִתְיֵב, (בראשית ה) זֶה יִנְחַמְנוּ  
מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִמַּעֲבֹן יְדִינֵנו. וְלִפְיֶכָךְ נִקְרָאָה עַל שְׁמוֹ,  
דְכִתְיֵב (שם ט) אִישׁ הָאָדָמָה, עַל שִׁיעָאָה מִקְלָלָתָהּ בְּשִׁבִילוֹ.  
אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, אָדָם הָרֵאשׁוֹן, כִּיּוֹן שֶׁנִּטְרַד מִגֵּן  
עֵדֶן, חָשַׁב שְׂיִמּוֹת מִיָּד, וְהָיָה בּוֹכָה וּמִתְחַנֵּן, וְשָׁב  
בְּתִשׁוּבָהּ, עַד שֶׁקָּבְלוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתִשׁוּבָהּ, וְהָאָרֶץ  
יָמְיוֹ, וְקִיִּים בּוֹ דְבָרוּ, דְכִתְיֵב בְּיוֹם אֲכָלָךְ מִמֶּנּוּ, וְנָתַן לוֹ  
יוֹמוֹ, שֶׁהוּא אֶלֶף שָׁנָה. לְהוֹרוֹת לְכָל הָעוֹלָם, שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוא חנון ורחום הוא, ומקבל בתשובה לשבים, ואינו חפץ מהם, זולתי שיחיו, דכתיב (יחזקאל יח) וְלָמָּה תָּמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָשִׁיבוּ וַחֲיוּ.

אמר רבי יצחק, אשריהם הבנים שהאב אומר להם כך. ווי להם לבנים, שאינם שומעים ממנו. אמר רב יהודה אמר רב, לא הזינן רחמנותא ברחמנותא דקודשא בריך הוא, בכל מקום את מוצא כשחטאו ישראל, ושבו למולו, פשט ידו וקבלם, ומחל להם מיד, הדיא הוא דכתיב, (מיכה ז) מי יאל כמוד נושא עון ועובר על פשע.

(\* פְּרַשְׁתָּא ח (בראשית ד) וְהָאָדָם יָדַע אֶת חוּהָ אִשְׁתּוֹ. אַרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, יֵשׁ לָנוּ לְהִרְהַר בְּהָא פְּרַשְׁתָּא, וְכָל שָׁפָן בְּהַאי פְּסוּקָא, דְּאָמְרָה חוּהָ, קְנִיתִי אִישׁ אֶת ה'.

אמר רבי יצחק, אנא ידענא ליה בפשיטותיה. דהא תנן, אמר רב יהודה אמר רב, האי מאן דאתייליד ליה בר, כד שרי למללא, חובה עליה לאלפא ליה פסוקי דאורייתא, דאינון דחילו מן קדם ה', דכד ירפי ידכר לו לאינון בתובין, לדחלא מן מאריה.

רבי עקיבא, הוה יתיב קמיה דר' אליעזר, אמר ליה מאי האי פְּרַשְׁתָּא דפְּסִיקָא דא, דאמר ותלד את קין, ותאמר קניתי איש את ה'. אמר ליה, עקיבא, אימא לך, יומא דר' ברוקא ושאר חברייה גלו ההוא חובה דעביד אדם, לא הוה אצטריך לאינון דלא ידעי עמיקתא

וּמִסְתַּרְתָּא. וְהָהוּא יוֹמָא דְאֵתְנָגְלִי, אֲשֶׁתְּמַע כְּלָא מֵהָאִי  
פְּסוּקָא.

אָדָם נִצְטוּהַ עַל הַשֵּׁם, וְחָטָא בַשֵּׁם. נִצְטוּהַ עַל הַשֵּׁם, הוּא  
הַשֵּׁם הַמְּיוֹחָד, דְּכִתְיִב (שם ב) וְעֵץ הַחַיִּים וְגו'. וְחָטָא  
בַשֵּׁם, זְהוּ שֵׁם הַמְּשׁוּתָּף, דְּכִתְיִב וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע.

וְחִוְהָ הִיְתָה תְּחִלָּה בְּעֵבְרָה עַל זֶה. דְּכִתְיִב (שם א) וַתִּקַּח  
מִפְּרִיו. וְלֵאחֵר שְׁחָטָאוּ, וְיָדְעוּ עֲוֹנָם עַל מַה שְּׁעֲבָרוּ,  
הַתְּמַרְמְרוּ עַל מַה שְּׁחָטָאוּ, וְהִיא בְּיֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא הִיְתָה  
תְּחִלָּה לְעֵבְרָה, לְעָבוֹר עַל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּיּוֹן שְׁנוּלָד לָהּ בֶּן,  
הַרְגִישָׁה בַדְּבָר, וְאָמְרָה קְנִיתִי אִישׁ אֶת ה' שֶׁהוּא הַשֵּׁם  
הַמְּיֹחָד, וְעַל כֵּן לֹא אָמְרָה הַשֵּׁם הַמְּשׁוּתָּף.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הָאִי טַעְמָא, חוֹזֵר עַל מַה דְּאָמַר רַבִּי  
אֲבָהוּ, (שמות כב) זוֹבַח לְאֱלֹהִים יִחָרֵם. אָמַר רַבִּי  
אֱלִיעֶזֶר, חֲזָרָה חִוְהָ לְהוֹדוֹת עַל אוֹתוֹ עֲוֹן שְׁעֲבָרָה, וְאָמְרָה,  
לֹא יִהְיֶה זֶה כְּמוֹנִי, לְתֵת כְּבוֹד לְאֵחֵר זוֹלָתוֹ. אֲבָל זֶה יִהְיֶה  
אֶת הַשֵּׁם מִמֶּשׁ, וְלֹא לְאֵחֵר.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְשִׁפִּיר קָאמַר ר' עֲקִיבָא, דְּאֵתְחִזֵּר עֲנִינָא  
עַל מַה דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ. וְכֵן חִוְהָ אָמְרָה אֶת ה', וְלֹא  
לְשֵׁם אֲחֵר. וְכֵן חִוְהָ אָמְרָה (שמואל א א) וּנְתַתִּיו לָהּ כָּל יְמֵי  
חַיִּיו, וְלֹא לְשֵׁם אֲחֵר. וְעַל זֶה אָמְרָה תוֹרָה, (שמות לד) כִּי לֹא  
תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר, כִּי ה' קִנָּא שְׁמוֹ, אֵל קִנָּא הוּא.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עַד אִימְתִי יִטְיִילוֹן חֲבַרְיָא בְּרִזִין עֵילְאִין



דְּמַלְכָּא. אָמַר רַבִּי אֶלְכָּסְנִדְרָאִי, תְּנִינָן, מוֹסְרִין סְתָרִי  
 תוֹרָה לְחֻבְרִים הֶרְאוּנִים לְכֶךָ, כְּגוֹן אֲנִן וְחֻבְרִיא כְּגוֹנוֹן.  
 (בראשית ד) וְתוֹסֵף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הֶבֶל, אָמַר רַבִּי  
 אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא, מַה שְּׁמִיעַ לָךְ בְּהֵאֵי. אָמַר  
 לִיָּה עַל כֶּךָ אֲנָא יְתִיב קַמְךָ. אָמַר לִיָּה, אִסְתִּים פּוּמְךָ, וּפְתַח  
 עֵינְךָ וְאוֹדְנְךָ, וְאַצִּית.

דְּרִמּוֹ הוּא דְקָא רִמּוֹ, עַל הֵהוּא שְׁמָא זְעִירָא, דְּאֵתְאַצֵּל  
 מִשְׁמָא קַדִּישָׁא, דְּאֲנָא וְאֵת יְדַעְנָא. וּבְהֵאֵי שְׁמָא  
 חֲבִיזִין סְגִיִּין בְּנֵי נֶשָׂא, וְהוּא רִמּוֹ מְהִימְנוּתָא, לְמֵאן  
 דְּאִסְתַּכַּל בְּחֻכְמָתָא.

עוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא, רִמּוֹ דְּאֵתְקַפַּל הֶבֶל, אוֹרִי  
 עַל מְהִימְנוּתָא דְשְׁמָא יִקְרָא עֵילְאָה דְּמַלְכָּא, דְּכֻתִּיב  
 (ישעיה ב) וְנִשְׁגָּב ה' לְבַדּוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וּוִי לְעֶלְמָא כַּד  
 תִּיפּוּק מִנִּיָּה, כְּעַן אֲנָא מְסַתַּכַּל בְּחֻכְמָתָא סְגִיָּאָה. אָמַר לִיָּה,  
 הָא אֲמָרִית לָךְ אִסְתִּים פּוּמְךָ, דְּהָא חֲזִינָא דְּדִי לִי וְלָךְ  
 בְּעֶלְמָא.

אָמַר ר' יְהוּדָה, נִתְחַזַּר קִינָן לְהִיּוֹת עוֹבֵד אֲדָמָה, וְהֶבֶל רוּעָה  
 עֵאזֵן, זֶה הִבִּיא קָרְבָּן, וְזֶה הִבִּיא קָרְבָּן. אָמַר רַבִּי  
 יְהוּדָה, קִינָן בָּא בְּנִפְסוֹת הָרוּחַ, וְהֶבֶל בְּנִמְיֻכוֹת הָרוּחַ, דְּכֻתִּיב  
 (תהלים נא) זָבַחַי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה. מַה בְּתִיב (בראשית ד) וַיִּשַׁע  
 ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ וְאֶל קִינָן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה. אָמַר  
 רַבִּי יְהוּדָה, לָמָּה נִפְלוּ כְּנִיּוֹ, עַל שְׁלֹא נִתְקַבְּלָה מִנְחָתוֹ.

וְתֹאמַר אַר"י, אוֹתוֹ הַיּוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה הִיא, יוֹם שְׂדֵיךָ כָּל  
הַנְּשָׂמוֹת, עוֹבְרִים לְפָנָיו. אָמַר לוֹ, לָמָּה חָרָה לְךָ,  
הֲלֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כְּלוּמַר אִם תִּיטִיב,  
יִהְיֶה לְךָ שְׂאֵת.

לְפֶתַח חֲטָאת רוּבִיךָ, כְּלוּמַר, לְאוֹתָם פִּתְחֵי גֶזֶן עֲדוֹן,  
שֶׁהַנְּשָׂמוֹת עוֹבְרוֹת בּוֹ, חֲטָאת רוּבִיךָ. הַחֲטָאת  
שֶׁתַּעֲשֶׂה יִהְיֶה מְזוּמָן שָׁם, וְשָׁם תִּקְבַּל עוֹנֶשְׁךָ. וְאַלְיָךְ  
תִּשְׁוֹקְתוּ, כְּלוּמַר אִם תִּיטִיב מִעֲשִׂיךָ, וְהַחֲטָאת הַהוּא יְכֻסֹּף  
לְךָ שֶׁתַּעֲשֶׂה עֲבִירוֹת. אַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ, שְׂלֵא יוּכַל לְקַטְרַג  
עִמָּךְ.

תֹּאמַר אַמַּר רַבִּי יוֹסִי, אֲנִי חֲמִינָא לְרַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁשָּׂאֵל  
לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּדָבַר זֶה. אָמַר לִיה, עֲקִיבָא, סַק עֵינֶיךָ  
לְעִילָא, וְאַתָּה תֵּיב גַּבְאִי, דְּהָא מְפָרֵשׁ כּוֹלָא בְּמָה דְאִמְרָנָא.  
זְקַף עֵינָיו, לְבִתְר אַרְבִּין רִישִׁיה, אָמַר, הָא עֲבִדְנָא כְּעוֹבְדָא  
דְּחִינָיָא, וְלֹא יִדְעָנָא. קָרִיב גַּבּוּי ר' אֱלִיעֶזֶר, וְלַחִישׁ לִיה,  
אַתָּא ר' עֲקִיבָא, וְנִשְׁיַק יְדוּי, וּבְכַה, וְאָמַר, כּוֹלָא הוּא בְּמָה  
דְאִמְרַת בְּקַדְמִיתָא. זְקַפָּאן זְקִיפָן, תַּפְּאָן תַּפְּאִין, דְּלֹא יָכִיל  
קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהַדִּי שׁוֹתְפִין.

אָמַר ר' שְׁמַעוֹן, חָזָה אֲמַרְהָ, שֶׁקְנָתָה אִישׁ אֶת ה', שֶׁהוּא ה'  
הַמְּיוֹחֵד. וְהוּא קִלְקַל מִעֲשָׂיו, וְלֹא רָצָה לְעַמּוֹד בְּדַרְךְ  
הַיָּשָׁר, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (שם) וַיֵּצֵא קִיָּן מִלְּפָנֵי ה', יֵצֵא  
מֵאוֹתוֹ הַכֹּלֵל שֶׁאֲמַרְהָ אָמוֹ.

וּבְשָׁבִיל כֶּךָ מַה כְּתִיב. וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד, שְׁהִיָּה נֹד בְּאֶרֶץ.  
וְהוּא כְּמוֹ כֵּן עָשָׂה תְּשׁוּבָה, כְּשֶׁהוֹדָה עַל חַטָּאתוֹ,  
וְקָבַל עָלָיו עוֹנָשׁוֹ. דְּתַנִּינָן, כָּל הַמְתוֹדָה חַטָּאתָיו וּמַתְבַּיֵּשׁ  
מֵהֵן מוֹחֲלִין לוֹ מִיָּד עַל כָּל עוֹנוֹתָיו. הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (משלי  
כח) וּמוֹדָה וְעוֹזֵב יְרוּחָם.

ר' חֲזִיָּא אָמַר מֵהֶכָּא, (ויקרא ה) וְהִתְוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא, וְנֹאמַר (שם)  
וְנִסְלַח לוֹ. ר' יִיסָא אָמַר, אֵין דְּבַר בְּעוֹלָם עוֹמֵד בְּפָנֵי  
הַתְּשׁוּבָה. קִיִּין נִגְזַר עָלָיו נֶעַ וְנֹד תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ, וּכְשֶׁעָשָׂה  
תְּשׁוּבָה, פָּקַע הַחֲצִי. דְּכְּתִיב, (בראשית ד) וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד, אָבַל  
נֶעַ לֹא נֹאמַר.

תָּנּוּ רַבָּנָן, עַל הַכֹּל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל, וְאֵינוֹ מוֹחֵל עַל  
כְּבוֹד שְׁמוֹ. וּמִי אֵינוֹ מוֹחֵל, וְהָרִי מְנַשֶּׂה מְלֶךְ יְהוּדָה  
הַמִּיר כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּהַבְּלִים. שְׂאֵנִי מְנַשֶּׂה, דְּהוּא  
בְּגַרְמִיָּה יָדַע דְּהַבֵּל הוּא, וְלֹא שְׂוִי לִיָּה עֵיקַר בְּלַפִּיָּה, דְּבָרֵי  
ר' יְהוּדָה. ר' שְׂמַעוֹן אָמַר, אֵין לָךְ דְּבַר שְׂבַע עוֹלָם שְׂעוֹמֵד  
בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה כֻּלָּל.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מֵאֵי דְכְּתִיב, (בראשית ד) וְאַחֲזוֹת תּוֹבֵל קִיִּין  
נֶעְמָה. אֵלֹא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, צַדִּיקַת הִיָּתָה, וְנֶעְמָה  
בְּמַעֲשֵׂיהָ. ר' אַבְהוֹ אָמַר, פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא מוֹרָה, עַל  
שְׁהִיָּתָה חֲכָמָה בְּמִלְּאֲכַת הַבְּרִזָּל, כְּמוֹ אַחִיָּה תּוֹבֵל קִיִּין.  
מִשְׁמַע דְּכְּתִיב, הוּא הָיָה אָבִי כָּל חֵרֶשׁ נְחֻשֶׁת וּבְרִזָּל, וְאַחֲזוֹת  
תּוֹבֵל קִיִּין נֶעְמָה, הוּא הוֹצִיא אוֹמְנוֹת זוֹ, וְאַחֲזוֹתוֹ עִמוֹ. הֲדָא

הוא דְּכָתִיב, וְאַחֲזֵת תּוֹבֵל קִיץ נֶעְמָה, שְׁהִיְתָה בְּקִיָּאָה  
בְּמוֹתוֹ, וּא"ו דְּוַאֲחֻז מוֹסִיף עַל הָעֵנִין שֶׁל מַעֲלָה.  
רַבִּי בָּא אָמַר, אֲמֵן שֶׁל שִׁדִּים הִיְתָה, וְהוֹלִידָה אוֹתָם. דְּהָא  
אִיכָא דְּאֶשְׁמְדַאי, מִלְּכָא דְּשִׁידֵי, נֶעְמָה שְׁמָה. ר' יֶצְחָק  
בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן אָמַר, עַל שֵׁם יוֹפְיָה נִקְרְאָת כֶּהָ, וּמִמְנָה יֵצְאוּ  
אוֹתָן דְּכָתִיב (שם ו) כִּי טוֹבוֹת הָנָה, בְּמַרְאֵה וּבִיּוֹפֵי.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, לָמָּה נֶאֱמַר בְּשֵׁת (שם ה) וַיּוֹלֶד בְּדַמּוֹתוֹ  
כְּצִלְמוֹ, וּבְקִיץ וּבְהֶבֶל לֹא נֶאֱמַר. אָמַר לִיה ר' חִיָּיא,  
קִיץ וְהֶבֶל לֹא הָיוּ, אֲלֵא לְאַחֲזָאָה רְמִיזָא עֵילָאָה, וְרִזָּא  
יְקִירָא, וְלֹא אָתוּ לְאַתֵּי שְׁבָא עֲלָמָא מְנַהוּן. אֲבָל שֵׁת, לֹא  
אָתָא לְעֲלָמָא, אֲלֵא לְאַשְׁתֵּי לְשֵׁלָא עֲלָמָא מִיְנֵיהּ, וּבְגִין כֶּהָ  
אָמַר בְּדַמּוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ.

תַּנְיָא חֲנוּךְ בֶּן יֶרֶד צַדִּיק הָיָה, וְקִבֵּל עַל עַצְמוֹ לְהַרְשִׁיעַ.  
וְלִקְחוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹדֵם זְמַנּוֹ, לַעֲשׂוֹת חֶסֶד  
עִמוֹ וְשִׁיתָן לוֹ שָׂכָר טוֹב לְעוֹלָם הַבָּא.

ר' אֲבָהוּ אָמַר, אֲנִי תַנּוּן, (שם כא) כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֵת קוֹל  
הַנֶּעֱרַר בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם. אִיכָא דְּאֶמְרֵי בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם,  
שְׁהִיָּה צַדִּיק בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. וְלִפְיֶכָךְ שָׁמַע הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא  
אֵת קוֹלוֹ.

וְאֲנִי לֹא גִזְרִינָן הֵכִי בְּמַתְנִיתִין, דְּהָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר  
רַבִּי יֶצְחָק, לָמָּה נִתְגַּרֵּשׁ יִשְׁמַעֵאל מִבֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם,  
וּמָה רָאָתָה שָׂרָה שְׂאֶמְרָה גְּרֵשׁ אֵת הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ,

אֵלֶּא הֶכָּא כְּתִיב, (שם) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצִּחֶק. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִין מְצִחֶק אֵלֶּא בְּעִבּוּדָה זָרָה. כְּתִיב הֶכָּא מִצִּחֶק, וּכְתִיב הֶתָּם (שמות לב) וַיִּקְוּמוּ לְצִחֶק, מַה לְּהֵלֵן עֲבֹדָה זָרָה, אִף כָּאן עֲבֹדָה זָרָה. וּבִהֵי־יָא שְׁעֵתָא רָשַׁע הָוָה, אִם בֶּן בְּמֵאֵי נֹקִים בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם.

אֵלֶּא מַה־הוּא דְּגִזְרָנָא בְּמִתְנִיתִין דִּילָן, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִין בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה דְּנִין אֶת הָאָדָם, עַד שְׂיִהְיֶה בֶּן כ' שָׁנָה. וּבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה, מִי"ג שָׁנִים וְלַמַּעְלָה. וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּהֵי־יָא שְׁעֵתָא, לֹא הָיָה בַּר כ' שָׁנָה, וְלִפְיֻכְדָּ לֹא דְּנוּהוּ, דְּהָא רָאוּי הָיָה לְעוֹנָשָׁא, אֵלֶּא דִּיּוֹמוּהִי הוּא דְּלֹא חֵיבוּהוּ, וְהֵינּוּ דְּכְתִיב, בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, בְּיוֹמֵין דְּהוּא שָׁם.

אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, וְהָא חֲזִינָן רַבִּינָא דְּלִיתִיה בַּר עֶשְׂרִים, וְהוּא טַב וְקוּרָא וְשׁוֹנָה וּמַת, מֵאֵן סָלִיק לִיה מַעְלָמָא. אִי תִימָא בְּחֻבִּיָּה דְּאִבּוּהָ. לָא. דְּהָא אִיהוּ מִי"ג וְלַעֲיָלָא. וְאִי תִימָא בְּחֻבִּין דִּידֵיהּ, הָא לִיתִיה בַּר כ' שָׁנָה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַלְהֵ"ד, לְמַלְדָּ שְׁהָיָה לוֹ פְּרִדָּם, וַיּוֹם אֶחָד נִכְנָס לְטַיִל בְּאוֹתוֹ פְּרִדָּם, וְרָאָה שׁוֹשְׁנִים קְטַנִּים צוֹמְחִים בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה עוֹלָה רִיחָם לְפָנָיו שְׁאִין כְּמוֹתָם בְּעוֹלָם, אָמַר הַמְּלָךְ, אִי עֲכָשְׁיוּ בְּשָׂהֶם קְטַנִּים כְּדִ, כְּשִׁינְדְּלוּ עַל אַחַת בְּמָה וּכְמָה.

לְאַחַר יָמִים נִכְנָס בְּאוֹתוֹ פְּרִדָּם, וְהָיָה חוֹשֵׁב שְׁיִמְעָא אוֹתָם